

LÉNÁRD-BREVIÁRIUM

ÖSSZEÁLLÍTOTTA: MIHALOVITS GYÖRGY

„Reggel fáj a honvágy, amikor ébred.” Idegenben élni.

HAT ÉV RÓMÁBAN

1943

Végezetül úgy tetszik, itt e tájban,
Mit nem kínáltak és nem volt enyém,
A szőlők és az ódák otthonában
Gyökeret vertem s mélyre nőttem én.

És így talán, ha benne nyugszom egyszer,
Koporsómon, halotti ingemen
Átnőtt ciprus- és taxusgyökerekkel,
Nem leszek árva, nem oly idegen.

Az igazi Olaszország az idegennek mindig álom volt, egy kicsit valószínűtlen, mesebeli, mint a kalifák Bagdadja

Mert Róma nincs, csak Rómák vannak. Időben, térben, hangulatban független városok, aki egyet ismer, idegen lehet megannyi másikon.

Rubens-től Keats-ig, Elsheimer-től Goethe-ig minden idegen művész a Piazza del Popolo és a Piazza di Spagna közt szállt meg.

Az idegenek nemcsak híres utcáit, ősrégi kerületeit rombolták le: a nyelvét se tanulták meg, meghamisították, felhígtatták. Róma tájszólását már kevesen beszélik.

Vannak dolgok, amelyeket az idegen soha nem tanul meg - például, hogy a borsót „szem”, a virágot „szál”, a marhát „fej” számláló szócskával számolják

Nemcsak az emberek: a madarak is titkos, idegen nyelven társalognak.

Ha új életet akarsz kezdeni, fogd a kis koffert, és menj idegen országba. Pénzt a biztonság okáért ne vigyél, mert előbb-utóbb régi életet veszel rajta: újra megszerzed kedves könyveidet, szeretett kottáidat, levelezel barátaiddal, felépíted a szobádat úgy, ahogy azt szeretted. Lesz íróasztalod s lámpád, mint otthon, azt a tintát használod, azt az orvosságot szeded, az lesz a virágod, amelyet otthon vártál virulni. Szüleid képe lesz a falon, régi naplód

fognak kíséri. Régi életed felszáll a tárgyakból, amelyek kísérték, s hű szolgálid voltak. Elfojtja az új életedet.

De rossz egy idegen városban senkit sem ismerni: azzal nézni a telefont, hogy az - hacsak téves kapcsolat nem jön - egy kedves szót sem fog adni. Örülök, hogy pár új embert fogok megismerni. Valamit várok - de a valami életünkben majdnem mindig valaki.

...meg kell találnia az idegen világban a kis magyar glóbuszt: mint a szentjánosbogarak a sötétben, fényjelekkel, úgy jeleznek egymásnak a magyarok.

Igen, ha az embert egy idegen városban kiteszik, ahol még dadogni sem tud, bízhat az obligát csodában, mert megjön. Igen, jóllakni nehéz, aludni nagyon nehéz, de éhen halni még nehezebb. Erre külön, dróttal körülsírt helyek vannak Európa szívében.

Háború volt. Éhség volt. A menekült, az idegen olyan nyomorúságban élt, amelybe a bennszülött még börtön után sem jutott.

Az emigránséletnek megvannak a maga kérlelhetetlen törvényei. Az első: előlről kell kezdeni. A városban ez azt jelenti, hogy a bevándorolt egyszerre csak az utcán áll - vagy mert nem hozott elég pénzt, vagy mert minden készpénzét tapasztalatra cserélte.

Hosszú az esztendő idegenben, babon és rizsen, a múlt századbeli rabszolgák kosztján.

Csodálattal gondolok a telepésekre, akik addig forgatták a földgömböt, amíg megtalálták azt a helyet, ahol az idegen ország nem egészen idegen.

A honvágnak nincs akkora irodalma, mint a boldogtalan szerelemnek, de rokon érzések. A honvágnak semmi köze az államhoz, a nemzethez, még a hazához sem. A honvágy fáj. Iránya nincs. Talán a növények tudnák a legpontosabban elmondani, micsoda: idegen talajban, idegen klímában elsorvadnak, elvadulnak. Itt a tulipán nem hajt virágot, az orgonabokor nem nő, alacsony marad, se él, se hal, a ribiszke nem hoz gyümölcsöt. Ők tudják, mi a honvágy.

...urainknak, a tárgyaknak, könnyei is vannak, az állatok csak bizonyos nyelveken értenek (a puli csak magyarul!), van olyan növény, amely nem tanul meg idegen nyelvet. A teához kínaiul vagy japánul illik szólni, másképp elbűsul a bokor. São Paulo államban gyönyörű teaültetvények vannak. A világ legszebb gyerekei mosolyognak arrafelé. Talán azon, hogy az idegenek nem képesek ellesni a teacserjék titkát.

Aki szieszta idejében az utcán van, csak „gringo”, buta és kapzsi idegen lehet. Még „a villamos is aluszik”, legfeljebb „álmában csenget egy picit”, mert jaj neki, ha olyan hangosan csengetne, hogy felkeltené El Dorado hispán urait!

Már nem voltam gyerek, amikor Rómában kezdtem újra élni, egy csecsemő nyelvtudásával egy idegen világban. Még sokkal nehezebb volt gyökeret vernem, mint tízéves lábakkal. Nehéz volt üres agysejteket találni, érintetlen palatáblára írni az új szavakat! Csak azért sikerült úgy-ahogy, mert a latin segített.

... aki kenyeret és sót, bort és vizet érthetően megnevez, aki tisztában van vele, mi az, hogy vita, morte, amore, az nincs egészen idegenben.

...semmi sem nehezebb, mint megérteni egy idegen konyha nyelvtanát! Könnyebb a hamisítónak, aki rendelésre reneszánsz Madonnát, barokk trombitáló angyalt szállít...

Mielőtt az emigráns abból élhet, amit tud, abból kell tengődnie, amije van.

Mégis jó volt latinul tanulni, latinul tudni... ha az embert nyugatra sodorta az idők szele, érthetetlen idegen nyelvek közé... ott találkozott a rég kivénült Lingua Latinával, felismerte, köszöntötte... „Szerencséd, hogy öreganyádnak szólítottál”, mondta a vasorrú nyelv - különben mehetnél volna te is tányért mosni, zsákot hordani... és aztán megmutatta az utat a kacsalábon forgó faház felé.

Minden percben érzem: már úgyis nagyon messze kerültem! Régi barátaim világjáró kedvükben talán mutatóujjukkal jutnak idáig a térképen... s akkor megrettenve az elképzelt vidék idegenszerűségétől, visszahúzzák az ujjukat: egy fél tucat idegen nyelv, ezer idegen növény, még a szentjánosbogár is idegenszerű fénykévét vet az idegen sötétségbe!

A határtalan távolságokon tulajdonképpen először épp az európai marad el, pontosabban: a második világháború korának emigránsa. Halálra rémül, ha elveszti az aszfaltot a lába alól, s büszkének szánt, de ügyefogyott jelmondata: „Nem élhetek fürdőszoba nélkül.”

...A harmadik esetleg már várost lát a fák helyén, vagy visszatérhet a házak közé, hogy újra megtalálja a lázadókat, a kalandorokat, az emigráns európaiak végső célját: a polgári életformát. A városban már akadna íróasztal - de ki írná meg nagyapja történetét? Mindenki a saját történetét meséli.

Az angol természetesnek találja, hogy az ember beszéli a nyelvét. A francia nem bocsátja meg az idegennek, ha nyelvtani hibát vét. A norvég - úgy tűnik - azt nem bocsátja meg, ha ért norvégül. Ez ellentmond a szabálynak, itt valami nincs rendben, az idegen ne hatoljon be azokba a titkokba, amelyekhez semmi köze. Még szerencse, hogy Stavanger és Trondheim között olyan nyelvjárások léteznek, amelyeket még az oslói sem ért meg!

A kivándorolt problémái megoldhatatlanok. Vagy önmagába bújik, elszigetelődik, valótlannak érzi az új világot - akkor lassanként búskomorra válik; vagy megtanulja az új haza nyelvét, hasonlatait, idézeteit, célzásait, és még gyerekeihez is ezen a nyelven beszél - akkor meghasonlott lelkű, szkizofrén lesz, a mesék sokfejű szörnyének a mása.

Egy nyelvész barátom azt állítja, és elhiszem neki: a kivándoroltak leveléből pontosan megállapítja, ki mikor lépett ki; írásaikban halott szavak vannak, az egykori beszéd fosszilis maradványai; mint a geológus ezekből állapítja meg a réteg korát.

Az idegenben élés problémái megoldhatatlanok. Az ember megtanulhatja az idegen nyelvet a végső szójátékokig, utalásokig, idézetekig. Elvehet egy bennszülöttet, nagyon szeretheti. Akkor végleg szkizofrén lesz, hasadt lelkű, két személyű, megtanul egyik szemével sírni, a másikkal nevetni, mint a mesebeli király, a kacsalábon forgó várkastélyban. Vagy nem tanul be az idegen világba; egyre kisebb körbe szorul, magába száll, könyvfalat von maga köré - akkor búskomor lesz, elnémul, megmerevedik.

Minden reggel újra be kell lépnem a világba, amely idegen a mélybe világító álom után. Reggel fáj a honvágy, amikor ébred.